

ЮБИЛЕЙ

ПРОФ. ТАДЕУШ ШИМАНСКИ НА 80 ГОДИНИ

PROF. TADEUSH SHIMANSKI, DSC, TURNS 80

Пишех студентската си дипломна работа, когато при една от консултациите моят научен ръководител ме запозна с проф. Тадеуш Шимански – още в онези години изтъкнат палеославист, етимолог, полонист и българист. Тогава, в смущението си, не запомних нищо от това, което каза за него научният ми ръководител, но в съзнанието ми останаха думите му: „Той е голям приятел на България“. Запомних и усмивката на пан Тадеуш, топлите му очи и великолепия му български език. Нямахме как да знаем, че тази първа среща е начало на едно дълго лично и колегиално приятелство, което нито годините, нито разстоянието изличиха. На първата ми специализация в чужбина като млад учен – в Краков, той и сърдечната му съпруга – изявената палеославистка, полонистка и българистка Кристина Херей-Шиманска, ме посрещнаха заедно с колегите ми със славянско гостоприемство в дома си, показаха ни аудиториите на Ягелонския университет, помогнаха ни да се ориентираме в архивите и библиотеките на Института по славистика към Полската академия на науките в Краков, посветиха ни в сложната, но интересна работа по създаването на многотомния Праславянски речник, разходиха ни из красивите краковски улици и замъци и ние нито за миг не се почувствахме на чуждо място, сред чужди хора. Затова сега, по повод на осемдесетия рожден ден на проф. Шимански, искам в знак на почит и признателност да припомня не само на българската колегия неговите изключителни заслуги към славистиката и особено към българистиката, заради които той наистина си е завоювал име на авторитетен изследовател, искрено съпричастен към проблемите на българската езиковедска наука и безкористен приятел на България.

Професор Тадеуш Шимански (Tadeusz Szymański) е роден на 6 декември 1938 г. в с. Горна Липница. През 1960 г. завършва специалността *български и полски език* във Факултета по славянски филологии на Ягелонския университет в Краков. Трайният му интерес към българистиката, любовта му към историята и културата на нашата южнославянска страна, чиито основатели, както той, с оригиналното си чувство за хумор, често казва, са си дали повече усилия от неговите далечни прадеди, за да стигнат по на юг, в земите с повече слънце и плодове, определят и избора на тема за докторската му дисертация: словообразуването на съществителните имена в български текстове от XVII–XVIII в. През 1967 г. тя е успешно защитена, а през 1968 г. е публикувана като монография – *Słowotwórstwo rzeczownika w bułgarskich tekstach XVII – XVIII*

wieku. Wrocław. Негови учители са изтъкнатите полски професори слависти Фр. Славски, Т. Милевски, Т. Лер-Сплавински и Алфред Заремба.

Хабилитационният му труд е също на българистична тема и е посветен на деривацията на ономатопеичните и експресивните глаголи в българския език. Излиза от печат като монографично издание през 1977 г. – *Derywacja czasowników onomatopiecznych i ekspresywnych w języku bułgarskim*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk. Изследването е извършено върху материал от около 3 300 глагола, ексцерпирани от публикувани източници и архиви на Института за български език при БАН и особено от Архива на Българския диалектен речник. Българските ономатопеични и експресивни глаголи са анализирани във фонетичен и словообразователен аспект, като се отчита и промяната на семантиката в резултат на деривационните процеси. Обяснява се мотивацията на отделните думи и изрази, като се правят и етимологични тълкувания.

През 1995 г. му е присъдено званието „професор“. От 1961 до 1992 г. проф. Т. Шимански е сред най-авторитетните учени палеослависти и слависти в Института по славистика към Полската академия на науките в Краков, а след това започва работа в Педагогическата академия в Краков, където дълги години е завеждащ Катедра по полски език, а от 1994 до 2000 г. е директор на Института по полска филология, където предава богатия си опит дори след пенсионирането си. Той е ръководител на петима млади докторанти.

Проф. Т. Шимански е уважаван член на Комисията по славянознание към ПАН в Краков и на Комисията по езикознание към ПАН, също в Краков.

Вещ етимолог и ерудирани палеославист, проф. Т. Шимански е един от водещите автори на фундаменталния труд *Праславянски речник (Słownik prasłowiański, T. I–VIII. Wrocław, 1974–2001)*. Той е автор на множество студии и статии, публикувани в нашата и в чуждестранната научна периодика, в които разработва важни въпроси на славянското езикознание и в частност на българския език. По-значимите от тях, като напр.: различни етимологични студии, лексиколожки изследвания и проучвания на български антропоними: *Gwarowe bącsal; Gwarowe oświerzyć, świerknąć, uświerknąć*; студията *По въпросите за проучването на праславянската лексика*, в която застъпва становището, че „редица думи (...) ще се включат в речника като праславянски въз основа най-вече на ранната им хронология в старобългарския език“ (с. 46); *Из старата българска лексика*, в която етимологизува думи, открити в Тиквешкия ръкопис и в Супрасълския сборник; *За праславянските диалектизми в българската лексика*, в която с конкретни диалектни примери от цялата българска езикова територия изтъква изключителната важност на старобългарския език за реконструкцията на праславянския език; *Из българските диалектни архаизми*; *Към етимологията на бълг. диал. отава*; *За етимологията на бълг. диал. зоня*; *Из праславянската митологическа терминология в българския език: жив огън*; *За етимологията на бълг. диал. дуда*; *Z semantyki i etymologii wyrazów pochodzenia onomatopiecznego w językach słowiańskich*, в която с примери илюстрира интересните семантични проблеми, възникващи при глаголи, създадени чрез ономатопея, а също и проблемите на етимологизуването на съществителни имена, образувани от такива глаголи; *Uwagi o czasownikach reduplikowanych w językach południowosłowiańskich*, основана главно на богат български материал и представяща своеобразно продължение на хабилитационния му труд; *Z historii badań leksykalnych*, посветена на изслед-

ванията на проф. Фр. Славски в областта на праславянския език; студиите *Акад. Стефан Младенов като етимолог; Лексикални въпроси в трудовете на Любомир Милетич*, които се отличават с оригиналния авторов поглед върху езиковедските приноси на двамата големи български езиковеди, и много други, обхващащи творческата му дейност за период около 30 години, са събрани в изданието Tadeusz Szymański. *Ze studiów nad słownictwem słowiańskim*. Kraków, 2003. Добавени са и три нови лексикални статии и една студия, посветена на антропонимията на българския град Русе през първата половина на XIX век, но тясно свързана с изследователските проблеми на българското словно богатство – *Przyczynek do historii bułgarskiej antroponimii (o nazwach osobowych mieszkańców miasta Ruse w latach 1838–1846)*.

Всички тези студии и статии са по-малко от половината от научното му творчество, което представя значим принос в палеославистиката, палеобългаристиката, историческата диалектология, диалектологията и етимологията, и утвърждават авторитета му на един от най-изявените учени в тези области. Проф. Т. Шимански е един от малкото чуждестранни учени, които не подменят нито същността, нито терминологично истината за произхода и характера на старобългарския език и които обективно привеждат доказателствен материал за своите тези от цялата българска езикова територия в миналото и днес.

Отличен познавач на българските диалекти, проф. Т. Шимански ги разглежда в тяхната непрекъсваемост и единство. Плод на задълбочените му познания за българските говори и историческата диалектология е обемистата му монография *Studium z bułgarskiej dialektologii historycznej: z historii dialektu okolic miasta Ruse*. Kraków, 1995. Тя представя пространен анализ на т.нар. Обретенов сборник – ръкописен сборник със смесено съдържание от втората половина на XVIII в. и първата половина на XIX в., съхраняван в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Текстовете от сборника са свързани с гр. Русе и селата в неговите околности и представят характеристиките на т.нар. североизточен *o*-диалект. Фонетичните и морфологичните особености на анализирания текстове се разглеждат в съпоставителен план с днешното диалектно състояние на тази област.

Проф. Т. Шимански е чест и желан гост на Института за български език при БАН, където изследва архивите на Българския диалектен речник, на Българския диалектен атлас, Старобългарския архив и др. Участва в много международни научни форуми у нас – в I (1981 г.) и II (1986 г.) Международен конгрес по българистика, в X Международен конгрес на славистите в София (1988 г.). Той е забележителният организатор на международна конференция за историята на новобългарския книжовен език, проведена през 1987 г. в Полша, и е редактор на сборника с материалите от конференцията.

Приносите на проф. Т. Шимански като чуждестранен учен българист са подобаващо оценени и през годините той е многократно награждаван с най-високите държавни и академични отличия: през 1978 г. му е присъдена Паисиева награда, по-късно е награден и с орден „Кирил и Методий“ I степен, а през 2004 г. е удостоен от Управителния съвет на БАН с почетен знак на Българската академия на науките „Марин Дринов“. По повод на 80-ата му годишнина и за изключителните му заслуги към българския език през 2018 г. Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ го удостои със своя почетен знак.

Тези редове не могат да обхванат целия житейски и научен път до днес на проф. Тадеуш Шимански, но могат да предадат обичта и пожеланията на българските му колеги, по повод на 80-годишния му юбилей, за крепко здраве, щастие и неуморимост, за да се радва още дълги години на постигнатото в житейски и творчески план и да се наслаждава на любимата си оперна музика!

Славка Керемидчиева / Slavka Keremidchieva

✉ *Проф. д-р Славка Керемидчиева*

Секция за българска диалектология и лингвистична география
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България
slavka_ker@abv.bg

✉ *Prof. Slavka Keremidchieva, PhD*

Department of Bulgarian Dialectology and Linguistic Geography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria
slavka_ker@abv.bg

Публикувано: 28 декември 2018